

Wojciech J. Cynarski

Filozofia kultury fizycznej

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 2, 332-334

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzje wydawnictw

Pracę dr Cynarskiego recenzował i ocenił pozytywnie (jako dobrą) prof. zw. dr hab. Józef Lipiec (UJ, AWF Kraków). Napisał, że „Recenzja [książki prof. J. Kosiewicza] jest kompetentna i wnikliwa, merytorycznie bez zarzutu”.

WOJCIECH J. CYNARSKI
IWFIZ UR

Filozofia kultury fizycznej

W końcu ubiegłego roku ukazała się książka prof. Jerzego Kosiewicza, poświęcona filozofii kultury fizycznej¹. Stanowi ona istotny krok na drodze od filozoficznego namysłu nad sportem i kulturą fizyczną do filozofii kultury fizycznej. W kierunku tej nowej, wyodrębnianej i dopiero powstającej, dyscypliny filozoficznej postępowało dotąd zaledwie kilku znakomitych polskich teoretyków². Książka jest plonem kilkuletnich filozoficznych i teoretycznych studiów Autora nad kulturą fizyczną i sportem. Właśnie filozofia – jak wskazuje Autor – może pełnić wobec innych nauk o kulturze fizycznej funkcję integrującą i syntetyzującą.

J. Kosiewicz (kierownik Katedry Nauk Społecznych i Zakładu Filozofii AWF w Warszawie) jest autorem wielkiej liczby publikacji naukowych, dotyczących zwłaszcza antropologii filozoficznej, ale także filozofii i pedagogiki kultury fizycznej, oraz metodologii nauk o kulturze fizycznej (czemu poświęcone były jego poprzednie książki). Szeroka erudycja Autora *Kultury fizycznej i sportu w perspektywie filozofii*, która wynika z jego wszechstronnego wykształcenia (nauki o kulturze fizycznej, kulturoznawstwo i religioznawstwo, filozofia) i zainteresowań badawczych, umożliwiła stworzenie oryginalnego, holistycznego ujęcia teoretycznego tej konstytuującej się dziedziny nauki. Mamy właśnie do czynienia – jak wskazuje Autor – z początkowym okresem strukturalizacji filozofii kultury fizycznej, procesu stawiania problemów, precyzacji języka pojęciowego i kształtowania warsztatu metodologicznego. Kosiewicz odwołuje się do dorobku i wiedzy rozproszonej wśród grona humanistów – prekursorów, twórców teorii i filozofii kultury fizycznej – ale przede wszystkim jest Autorem nowego ujęcia w tej dziedzinie, bliskiego założeniom nowego, systemowego paradygmatu nauki. W pracy Kosiewicza wyraźne jest odchodzenie od neopozytywistycznych i mechanicznych (biologicznych, behawiorystycznych) schematów i pozostałości newtonowsko-kartezjańskiego języka pojęciowego. Książka zawiera nowe definicje (sprawozdawcze i nominalne) pojęć – zwłaszcza podstawowych – jak ‘kultura fizyczna’³, a ponadto przedstawia holistyczne podejście do metodologii nauk o kulturze fizycznej.

We wstępie autor wyjaśnił przyjęcie tytułu, który razić może zwłaszcza osoby rozumujące przyjętymi schematami typu: kultura fizyczna = wychowanie fizyczne + sport + rekreacja fizyczna i turystyka + rehabilitacja. Jak pisze Kosiewicz, sport zawiera się w kulturze fizycznej „jako jej immanentny i zarazem najbardziej spektakularny składnik w sensie kulturowym i eksploracyjnym. Z tego też powodu został on wyróżniony w tytule oraz w zawartości

¹ Jerzy Kosiewicz, *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, Wyd. AWF, Warszawa 2000 (seria: Studia i Monografie nr 83). S. 234. ISBN 83-87210-81-1.

² M. in.: Z. Krawczyk, *Natura, kultura – sport. Kontrowersje teoretyczne w Polsce*, PWN, Warszawa 1970; *ibid.*, *Studia z filozofii i socjologii kultury fizycznej*, Warszawa 1978; J. Lipiec [red.], *Duch sportu*, Kraków 1980; J. Lipiec, *Kalokagatia*, Kraków 1988; Z. Krawczyk, J. Kosiewicz [red.], *Filozofia kultury fizycznej – koncepcje i problemy. Wybór tekstów*, Warszawa 1990; J. Lipiec, *Filozofia olimpiizmu*, Warszawa 1999; *ibid.* [red.], *Logos i etos polskiego olimpiizmu*, Kraków 1994.

³ Nowa definicja kultury fizycznej została zaprezentowana przez J. Kosiewicza, który „w interesującym wystąpieniu *O pojęciu i metodzie kultury fizycznej* przedstawił bardzo ważne dla metodologii kultury fizycznej rozróżnienie kultury fizycznej i kultury somatycznej, oraz personalistyczną i systemową definicję kultury fizycznej.” – Patrz: W. J. Cynarski, *Sport na przełomie tysięcy: szanse i nadzieje. Ogólnopolskie Sympozjum, Warszawa, 14 października 2000*, „Przegląd Naukowy IWFIZ WSP w Rzeszowie”, 2000, nr 3, s. 229-232.

książki (8 rozdziałów)⁴. Książka składa się z trzech podstawowych części. Są to: I. *Antropologiczne i aksjologiczne założenia kultury fizycznej*; II. *Sport w refleksji filozoficznej*; III. *Kulturowe i wychowawcze aspekty turystyki i rekreacji*. Całość uzupełnia indeks osobowy i dość obszerny *Wstęp* (s. 7-14), w którym autor wprowadza w problematykę poszczególnych rozdziałów. Wstęp jest jakby kłamrą spinającą (jednocześnie wprowadzeniem i konkluzją, podsumowaniem zaprezentowanych treści), która łączy rozważania poszczególnych fragmentów w logiczny ciąg wypowiedzi, zapewniając koherencję i przejrzystość pracy. Kolejno podejmowana jest problematyka antropologiczna, ontologiczna i aksjologiczna, kulturowa i wychowawcza – sportu oraz wychowania fizycznego, rekreacji i turystyki.

Autor wskazuje na człowieka twórczego, jako kanon nowoczesnej antropologii i zbliżanie się pedagogiki kultury fizycznej do niekonfesyjnego personalizmu (s. 76-77). Analizuje dotychczasowy dorobek filozofii kultury fizycznej w Polsce. Zabiera głos w metateoretycznej i metanaukowej kwestii struktury nauk o człowieku i kulturze fizycznej. Nie jest on zwolennikiem stworzenia jednej, syntetycznej dziedziny wiedzy o dużym stopniu ogólności (jak np. metanaukowy uniwersalizm), lecz wskazuje na centralną i nadrzędną pozycję antropologii filozoficznej. Na tej teoretycznej podstawie przedstawia np. w interesujący sposób temat uniwersaliów sportu (s. 117-124). Zdaniem J. Kosiewicza nie da się na gruncie refleksji filozoficznej uzasadnić istnienia stałych, uniwersalnych wartości sportu. Zmienność oblicza sportowej rzeczywistości tworzy formy tak różne, że w konsekwencji nie można zaakceptować ich uniwersalności. Dotyczy to uniwersaliów o charakterze ontycznym, etycznym i estetycznym. Np. wartość zdrowia nie należy do uniwersaliów sportu, a pełnia zdrowia i osobowości nie są niewątpliwie – zdaniem Autora książki – wartościami najwyższymi dla sportu wyczynowego. Kosiewicz wskazuje, że zbytnia apoteoza ciała wpływa ujemnie na wszechstronny rozwój osobowości i zdrowia oraz możliwości pełnej integracji. „Nadmierna biologizacja”, która zdominowała proces treningu sportowego, przyczynia się do zaniedbania rozwoju pozostałych warstw ontycznych, do załamania harmonii wewnętrznej. Toteż wychowanie fizyczne powinno wybrać „humanistyczny program działania” dla wszechstronnego rozwoju jednostki ludzkiej.

Autor omawianej książki kontynuuje swe zapoczątkowane przed kilkunastu laty badania metodologiczne dotyczące pedagogiki sportu i innych nauk praktycznych⁵. Pedagogikę sportu rozpatruje według idealizacyjnej teorii nauki Leszka Nowaka. Podejmuje też temat zmiany ogólnego paradygmatu metodologicznego, opowiadając się za uwzględniającą uwarunkowania aksjologiczne logiką wartości (s. 42). Kosiewicz opisuje problematykę teorii kultury fizycznej i poglądy jej twórców, nie rozciągając analizy na starożytnych Greków itp. nie zawsze uzasadnione (jak w przypadku Andrzeja Wohla) odniesienia historyczne. Właśnie współczesna, humanistyczna refleksja nad wychowaniem fizycznym, sportem i innymi przejawami kultury fizycznej stanowi wstępny etap formowania się nowej dyscypliny – filozofii kultury fizycznej. „Autor nie dąży do systemowego, systematycznego czy też dziejowego oglądu kultury fizycznej i sportu; dąży raczej do przedstawienia głównych i wybranych zagadnień właściwych tym dziedzinom” (s. 7). Uwzględnił przy tym nawet problemy katolickiej teologii ciała (s. 81-83) i personalistyczną perspektywę filozofii kultury fizycznej, co stanowiło także temat trzech książek Autora omawianej rozprawy.

Przejsie od uogólnień do uszczegółowień nadaje omawianej pracy strukturę logiczną i przejrzystą. Od ogólnych orientacji teoretycznych Autor przeszedł do problematyki niższego szczebla ogólności, przedstawiając egzemplifikacje problemów sportu, olimpiizmu, turystyki religijnej i rekreacji, formując oryginalną, „teatrologiczną” koncepcję widowiska sportowego etc. Kosiewicz interpretuje widowisko sportowe w kategoriach teorii widowiska, muzyki i teatru, sięgając do właściwych fizyce, muzyce i teatrowi założeń aleatoryzmu.

⁴ J. Kosiewicz, *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, op. cit., s. 8.

⁵ Por.: J. Kosiewicz, *Kultura fizyczna, osobowość, wychowanie. Zagadnienia metodologiczne*, Wyd. AWF, Warszawa 1986.

Opisuje turystykę pielgrzymkową, nawiązując do tradycji pątniczych buddyzmu, hinduizmu, islamu i zachodniego chrześcijaństwa. Analizuje rekreację fizyczną, której różne formy zaspokajając mają różnorodne potrzeby wpływające na rozwój osobowy, jak: ludyczne, hedonistyczne, poznawcze, estetyczne, kathartyczne, eskapistyczne. Rekreacja ruchowa może być realizowana na „zielonej sali”, którą to formę edukacyjną pojmować można w sposób materialny, funkcjonalny lub holistyczno-komplementarny, z uwzględnieniem jej walorów utylitarnych i autotelicznych.

Brakło jedynie odniesienia do innych form kultury fizycznej – tych spoza europejskiego kręgu kulturowego. Jednakże także takie praktyki psychofizyczne, jak hinduska joga lub dalekowschodnie sztuki walki, mogą być z powodzeniem interpretowane na bazie zaproponowanego przez J. Kosiewicza aparatu pojęciowego. Tzn. rozprawa sformułowana jest na dość wysokim stopniu ogólności, jednocześnie zawierając bardziej szczegółowe interpretacje wybranych zagadnień. Swoista „antropologia kulturowa, tj. antropologia kultury fizycznej, konstruuje teoretyczne i empiryczne ideały i wzorce osobowe o charakterze pedagogicznym (wychowawczym), prakseologicznym (perfekcjonistyczno-sportowym), medycznym (rehabilitacja ruchowa), kulturowo-hedonistycznym (turystyka i rekreacja)” (s. 8) stanowi obszar zainteresowań i penetracji badawczych zarówno teorii kultury fizycznej, jak i odpowiedniej subdyscypliny filozofii.

Autor *Boga, cielesności i miłości*⁶ uzasadnia tezy zawarte w swej ostatniej książce przypisanymi, które właściwie dokumentują przytoczone poglądy. Bibliografia poszczególnych rozdziałów zawiera nazwiska i prace głównie polskich badaczy i teoretyków. Cytowane w pracy poglądy uczonych zagranicznych znajdują wyraz w liczniejszej obecności ich nazwisk w indeksie osobowym. W indeksie tym znajdujemy wiele nazwisk filozofów, wybitnych humanistów i reprezentantów nauk o kulturze fizycznej.

Znakomite przygotowanie redakcyjne i staranne wydanie (w twardej, estetycznej i praktycznej oprawie) powodują, że książka nie tylko przynosi czytelnikowi dużą porcję wiedzy, ale także przekazuje ją w interesujący i estetyczny sposób. Tę satysfakcję intelektualną zapewnia także bogactwo językowe i styl pióra J. Kosiewicza, co jednak wymaga od czytelnika pewnej znajomości terminologii nauk humanistycznych.

Właściwie jest to pierwsza książka podejmująca udaną, jak sądzę, próbę sformułowania teoretycznego filozofii kultury fizycznej, z uwzględnieniem takich jej podstawowych działów, jak epistemologia i metodologia, ontologia, aksjologia, i z wyraźnym akcentem na problematykę antropologiczną (filozofii człowieka). Porusza zagadnienia z rozległej problematyki kultury fizycznej (z czego tutaj zwróciłem uwagę jedynie na kilka wybranych zagadnień). Znajdą w niej szereg odpowiedzi praktycy sportu, nauczyciele i studenci wychowania fizycznego. Ta znakomita książka kierowana jest nie tylko do badaczy i teoretyków zainteresowanych zwłaszcza humanistyczną refleksją nad fenomenem sportu, czy też (bardziej ogólnie) kultury fizycznej. Może być także podręcznikiem filozofii kultury fizycznej dla studentów wychowania fizycznego i doktorantów, a zalecaną lekturą takich przedmiotów, jak np. socjologia kultury fizycznej, teoria sportu i pedagogika sportu. Gorąco polecam ją wszystkim osobom zainteresowanym filozofią człowieka i naukami o kulturze fizycznej.

⁶ J. Kosiewicz, *Bóg, cielesność i miłość*, Aletheia, Warszawa 1998.